

Тема 9. ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЯМОЇ І НЕПРЯМОЇ МОВИ, ЇХ ГРАМАТИЧНО-СМИСЛОВІ ОСОБЛИВОСТІ.

Питання теми:

1. Поняття прямої мови.
2. Поняття про діалог.
3. Призначення непрямої мови.
4. Цитата. Епіграф.

Прямою мовою називають чуже мовлення, передане дослівно, з усіма граматичними, інтонаційними та стилістичними особливостями («Про здоров'я людини треба турбуватися в першу чергу», — сказав незнайомець). Пряма мова може складатися з одного слова, одного речення і з кількох речень. Пряма мова супроводжується реченням, що вказує на те, хто є мовцем та адресатом, за яких обставин вона висловлена. Таке речення називається словами автора. Слова автора можуть стояти перед прямою мовою, у середині прямої мови, після неї, а також включати в себе пряму мову. Пряма мова і слова автора поєднуються за змістом та інтонаційно, тобто без допомоги сполучників. Інтонація слів автора завжди розповідна, а інтонація прямої мови може бути розповідною, питальною, спонукальною, окличною та неокличною.

Діалог — це пряма мова, що передає розмову двох осіб. Слова кожної особи, яка бере участь у розмові, називаються репліками. Слова автора супроводжують репліку, якщо не зрозуміло, кому належить пряма мова.

Непрямою мовою називається чуже мовлення, що передається не дослівно, а зі збереженням лише основного змісту висловлювання (Дівчина замилювалася квітами і сказала, що вони чудові). У непрямій мові втрачається лексична, інтонаційна та стилістична своєрідність чужого мовлення. До непрямої мови належать як непрямі розповідні речення, так і непрямі питання й спонукування, але знак оклику чи знак питання в кінці таких речень не ставиться: (Пор.: «Батько спитав мене: «Хочеш поїхати зі мною до Києва?» — Батько спитав мене, чи хочу я поїхати із ним до Києва).

Цитатою називається дослівно наведений зі збереженням усіх граматичних та стилістичних особливостей уривок із чужого висловлювання, що використовується мовцем для підтвердження чи пояснення власних думок. Тому в цитаті не можна нічого змінювати, навіть розділових знаків. Цитата на письмі береться в лапки (Видатний український письменник Гр. Тютюнник був переконаний, що «кожен письменник обирає собі тему найближчу, найріднішу....»).

Різновидом цитати є епіграф. Епіграф у лапки зазвичай не береться. Вказівка на джерело пишеться під епіграфом справа без дужок, і крапка після неї не ставиться:

І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь...

Завдання для самоконтролю

Вправа 1. Перепишіть, розставляючи потрібні розділові знаки при прямій мові.

Все, все ми віддаємо тобі, Батьківщино промовив він раптом якимось дивним голосом ні до кого Все! Навіть наші серця (О. Гончар). Життя в неволі нічого не варте відказав Максим краще смерть! (І. Франко) Роби добро мені казала мати і чисту совість не віддай за шмати! (Д. Павличко). Ніщо так не красить людину, як натхнення подумала Ярослава (О. Гончар). Пам'ятаю, казала моя мати Цей світ як маків цвіт. Зранку цвіте, до вечора опаде! (О.Довженко) Я подумав тоді Тіні коротшають так само непомітно, як і людське життя (Гр. Тютюнник). Чому звеліти власним почуттям Лишіться! не дозволено людині? (М. Рильський). Яке то щастя дано людині заговорив знову Блаженко, заворожений картиною неосяжного світлого простору Отакий світ!... Скільком би вистачило!.. А що з того?.. Не вміє вона його спожити! (О. Гончар) Воля затримав Фелікса, і вони уважно прислухались. Навкруги було зовсім тихо. Фель сказав Воля, благально подивившись на Фелікса, давай візьмемо її до себе. Фелікс сам був не від того, але мусив перше зважити. Кричатиме одповів Волі, з нею ніде не сховаєшся, ба, як верещить. Я її заспокою сказав Воля і підійшов до дівчинки. Та, побачивши хлопців, замовкла. Ходімо сказав Фелікс мама твоя спати лягла! (Ю. Яновський). Ти не турбуйся говорю я мамі. Моя ти рідна, в мене добре все (Р. Гамзатов). Але що се? Тихо й смутно забринів старечий голос Ти прийшла, кохана доню? Сядь, спочинь, моя дитино... Он наша Генуя панок старенький показує мені удалину. Ось я йду обізвалась зима. Осінь шарпнула шати кривавії, аж до ніг їй упали розсипавшись, непокрита, нічим не захищена, застогнала Іди, бо вже час... (Леся Українка). Не кидайсь хлібом, він святий! в суворості ласкавій, бувало, каже дід старий малечі кучерявій. Вологи, вологи! в огні шепочуть прив'ялі діброви (М. Рильський).

**Вправа 2. У реченнях з прямою мовою поставте пропущені розділові знаки.
Зробіть заміну прямої мови непрямою.**

Чого зажурився мій любий козак питає дівчина вродлива (Леся Українка). От і купив, от тобі й нива думав Роман, ходячи вздовж та поперек поля. І як це могла лучитися мені така пригода (М. Коцюбинський). То, мабуть, Рудик не витримав подумав Тихович ко ли б ще лиха собі не напивав, бо на кордоні не вільно стріляти (М. Коцюбинський). Мемет вдивлявся у море. Буде буря обіззався він, не обертаючись. Вітер дужчає — он на човні збирають вітрила.... (М. Коцюбинський). Живися, кумонько, не погордуй, люба моя, припрошує Журавель (І. Франко). А йдіть, діточки, полуднують та й батька кличте крикнула Кайдашиха тонким голосом (І. Нечуй-Левицький). Поволі обвів зором широкий майдан, море голів, дітей на деревах і на дахах — майнула думка Ці колись розкажуть... І далі дивився в очі тих, що стояли близько (Н. Рибак).